

Bir Entelektüel Duruşun Gelişimi¹

Immanuel Wallerstein

Çeviren: Aydın Ördek, e-posta: aydinordek@gmail.com

Entelektüel özgeçmişim, çağdaş gerçekliği yeterli düzeyde açıklamaya yönelik uzun bir arayıştır, öyle ki ben ve başkaları onu kendimize dayanak kabul edebildik. Söz konusu arayış hem entelektüel hem de siyasiydi ve hep -benim için ya da bir başkası için- biri olmadan diğersinin mümkün olamayacağını düşünmüşümdür.

Sanıyorum bu arayışım New York City’de İkinci Dünya Savaşı sırasında lisedeyken başladı. Ailem siyasi bakımdan son derece bilinçliydi ve evimizde dünya meseleleri hep tartışılırdı. Pearl Harbor’dan çok önce de Nazizm ve faşizme karşı verilen mücadele başlıca kaygımızdı. Ayrıca dünya solunda, İkinci ve Üçüncü Enternasyonaller arasında yaşanan büyük bölünmenin de farkındaydık. Savaş zamanının yol açtığı sakin birlik ortamında bile, iki Enternasyonu biribirinden ayrı düşüren meseleler barizdi ve bunlar yerel düzeyde New York Eyaleti’nde benim için Liberal Parti ile Amerikan İşçi Partisi arasındaki siyasi farklar üzerinden görünür oluyorlardı. 1947’de Columbia Koleji’ne girdiğimde, okuldaki ilk yılda kampüsteki en canlı siyasal örgüt Amerikan Gaziler Komitesi (AGK) idi. Bir gazi olmak için çok genç olsam da AGK’nin toplantılarına katılacak ve bu örgütün de aynı ayrışmadan mustarip olduğuna (zarar gördüğüne) tanıklık edecektim.

Tartışmalara (ve çekilen nutuklara) verdiğim tepki ve bunun bir sonucu olarak yaptığım bütün okumalar dünyadaki çok küçük bir topluluk tarafından paylaşılıyordu. Sosyal Demokratlar beni Komünistlerle ilgili neredeyse söyledikleri her şeyin doğru olduğuna ikna etmekteydiler -Stalinizm’in ve terörün kötülükleri, dünya partisi hattından verilen ilkesiz ödünler, hurafeler.² Ancak aynı şekilde Komünistler de beni Sosyal Demokratlarla ilgili söyledikleri her şeyin doğru olduğuna ikna etmekteydiler -Batı milliyetçiliklerine mütemadiyen teslim olmaları, kapitalist kutuplaşmaya muhalefetlerinin inanılmaz zayıflığı, ırk eşitsizliği konusunda ciddi bir karşı duruşa sahip olmamaları.

Bu durum benim için siyasal olarak o zamandan beri mücadele etmek zorunda kaldığım çok sayıda ikileme yol açtı. Entelektüel olarak ise yazdıklarımda yıllar içinde olgunlaştırdığım bir soruya yönelmeme neden oldu: sistem karşıtı hareketler olarak adlandırdığım hareketlerin doğası ve bunların kendilerini

tamamen kurtarmayı hiçbir zaman beceremedikleri sistemik kısıtların yapılandığı faaliyetleri. Kısacası, sadece yaptıkları şeyi nasıl yaptıklarını daha iyi anlamak için değil, aynı zamanda mevcut durumda hakikaten elde olan siyasi seçenekleri daha iyi formüle etmek için de söz konusu hareketleri tarihselleştirmeye başladım.

Savaş sonrası dönemin ilk yılları olan 1945-50 arası, her şeyin mümkün görüldüğü baş döndürücü zamanlardı. Bu yıllar benim için (çok sayıda başka insan için) Kore'deki savaşla son buldu. Birleşik Devletlerde birdenbire Komünizm karşıtlığı baskın hale geldi ve McCarthycilik güçlenmeye başladı. 1951-53 arasında ABD Ordusu'nda askerlik yaptım, Columbia'ya döndüğümde yüksek lisans tezimi ABD siyasal kültürünün bir görünüşü olarak McCharthycilik üzerine yazmaya karar verdim. McCharthyciliğin iş bitirici sağa ait, aslında Komünistlerle çok az ilgili, daha çok öncelikli olarak çok yönlü muhafazakârlara yönelik bir program olduğunu gerekçelendirebilmek için Wright Mills'in *New Men of Labor*'da (Yeni Emekçi Sınıflar) çok yönlü muhafazakârlarla iş bitirici sağ arasında yaptığı ayrımı esas aldım. İlgiyle karşılanan, o zaman epey atıf alan bir makaleydi. 1950'lerin diliyle kendimi bir "siyaset sosyoloğu" kabul etmem gerektiği yönündeki hissimi doğrulamıştı.

Bununla birlikte ABD siyasetini öncelikli entelektüel ilgi alanım kılmamaya karar verdim. Lise yıllarımdan beri Avrupa dışı dünyaya derin bir ilgi duyuyordum. Özellikle çağdaş Hindistan'daki gelişmeleri takip ediyor, Gandhi ve Nehru üzerine çok okuyordum. 1951'de, bir uluslararası gençlik kongresine katıldım ve orada Afrika'dan çok sayıda delege ile tanıştım, çoğu yaşça benden büyüktü ve ülkelerinin siyasetlerinde önemli konumlara sahiplerdi. 1952'de Senegal, Dakar'da başka bir gençlik kongresi düzenlendi. Birdenbire, bu çok erken dönemde, kendimi, bir süre sonra (bu durumda Fransa'nın egemen olduğu Batı Afrika'daki) kurtuluş hareketleri halini alacak çalkantının ortasında buldum.

Dayanışma çabamın bir eseri olarak Afrika'yı entelektüel ilgilerimin odağı kılmaya karar verdim. Fransızca'ya hâkim olduğumdan ve bu eski bağlantılarım nedeniyle Avrupa dil engellerini aşım Afrika çalışan az sayıdaki akademisyenden biri oldum. 1955'te Altın Sahili (Gana) ile Fildişi Sahili'ni, iki ülkedeki milliyetçi hareketlerin ortaya çıkışında gönüllü derneklerin oynadığı rol bakımından karşılaştıracak bir doktora tezi yazmak ve Afrika üzerine çalışmak üzere bir Ford Vakfı Afrika Bursu kazandım. Artık yirmi yıl boyunca üstlenmeyi sürdüreceğim entelektüel bir role sahiptim, bir Afrika araştırmacısı olmuştum. Afrika konulu ve Afrika'nın sorunları hakkında çok sayıda kitap ve makale yazdım ve 1973'te (ABD) Afrika Çalışmaları Derneği'nin başkanı oldum. Yirmi yılı aşkın süre boyunca bütün Afrika'yı, belki de devletlerin ayrı ayrı dörtte üçünü ziyaret etmeyi başardım.

Eğer entelektüel arayışım beni kendi ülkemin aşına olduğum topraklarından, ilk gittiğimde ve üzerine çalışmaya başladığımda hâlâ sömürge bir kıta olan çağdaş Afrika'ya sürüklediyse, bunun sebebi 1950'lerde yirminci yüzyılın en önemli olayının Batı'nın dünyanın geri kalanı üzerindeki denetiminin ortadan kaldırılması için verilen mücadele olduğu yönündeki içgüdüsel hissimdi. Bugün bunu Kuzey-Güney ilişkilerine ya da merkez-çevre ilişkilerine ya da Avrupa merkeziliğe ilişkin bir mesele olarak görüyoruz.

Şunu ifade etmek gerekir ki 1950'lerde, hatta sonrasında da uzun bir zaman, en önemli meselenin ne olduğuna ilişkin değerlendirmeme insanların çoğu katılmadı; zamanımızın asli meselesini tarif etmek için bazıları demokrasi ve totaliteryanizm arasındaki Soğuk Savaş tabirini, başkaları (ikisi de epey dar anlamda tanımlanan) burjuvazi ve proletarya arasındaki mücadele tabirini kullanıyordu (esasen çoğu insan için de böyle kaldı). Bu bakımdan benim arayışım sadece siyasal ve akademik dünyadaki geniş bir uzlaşmaya karşı verilen amansız bir savaş değil, aynı zamanda bu baskın görüşten türeyen içselleştirilmiş kavramlara karşı zihnimde verdiğim bir savaştı. Bundan sonra Afrika'yı çalışmalarımın ampirik odağı olmaktan çıkardım, ancak gözlerimin hem çağdaş dünyanın yakıcı sorunlarına hem de modern dünya-sistemin³ tarihini analiz etmedeki akademik sorunlara açılmasını Afrika üzerine yaptığım çalışmalara borçluyum. Eğitimimin görece küçük düşürücü taraflarının telafi edilmesini sağlayan Afrika'ydı.

Entelektüel arayışım boyunca, önceleri tartışmanın esasen çağdaş gerçekliğin ampirik analizi üzerine olduğunu düşünüyordum, ama kısa süre sonra asıl meselenin analiz araçlarıyla ilgili olduğunun farkına vardım. Bana öğretilen araçların ampirik analizlerimizi kısıtladığını, yorumlarımızı çarpıttığını düşünüyordum. Yirmi yılı aşkın süre boyunca, görüşlerim yavaş yavaş olgunlaştı, 1970'lerden sonra dünyaya "dünya-sistemler analizi" dediğim bir perspektiften bakmaya çalıştığımı söylemeye başladım. Bu, iki temel entelektüel karar içeriyordu. İlki "analiz birimi" tercihinin hayatiyet arz ediyor olmasıydı. Tüm modern sosyal bilimlerin devletlerin sınırlarının "toplumların" da sınırlarını teşkil ettiğini varsaydığını fark etmeye başladım. Bunun çok yanıltıcı bir varsayım olduğuna zamanla ikna oldum. Dahası, akla yakın tek analiz biriminin "dünya-sistem", daha da genel olarak "tarihsel toplumsal sistem" olduğunu iddia eder oldum.

İkinci entelektüel karar ise tüm modern sosyal bilimlere temel teşkil eden ve onları -idiografik hümanizm ve nomotetik bilim olarak- ayıran meşhur *Methodenstreit*'in tamamen yanlış bir tartışma olduğuydu. Herkesin beni teşvik ettiği gibi tartışmaya taraf olmaktansa, tuttuğum yolda ısrar ettim, içgüdüsel olarak, sonra da daha mesnetli yollarla eğer gerçek dünyanın ciddi düzeyde

tasviri ve açıklaması için çabalayacaksa tüm analizin eşanlı olarak tarihsel ve sistemik olması gerektiğine ikna oldum.

O zamandan beri çalışmalarımın iki temel ön kabulü, bir analiz birimi olarak dünya-sistemi ve tüm sosyal bilimlerin aynı anda tarihsel ve sistemik olması konusundaki ısrarım olmuştur. Savunduğum dönemde bu iki ön kabul de rağbet görmüyor ve coşkuyla karşılanmıyordu. İlk ön kabul benim alamet-i farikam halini aldı ve çok büyük bir etkiye sahip oldu. Dünya-sistemi en açık haliyle *Modern Dünya-Sistem*'in ilk cildinde, ikinci olarak da "Kapitalist Dünya Sisteminin Yükselişi ve Müstakbel Çöküşü: Karşılaştırmalı Analiz İçin Kavramlar" makalesinde bir analiz birimi olarak ileri sürdüğümde (ki iki çalışma da 1974'te yayınlanmıştır), birçok insan bunu olumlu karşıladı. Bazıları tamamen ikna oldu, diğerleri ise sadece iddianın ciddiye alınması gerektiğini söyledi. İddiaya en sıkı biçimde karşı koyanlar bunu ampirik gerekçelerle (olgusal olarak doğru olmaması nedeniyle) değil de daha çok epistemolojik gerekçelerle (sözüm ona yanlışlanabilir bir önerme olmaması nedeniyle) yaptılar.

Bu nedenle gerçek dünyanın tasvirinin daha önce yapılandan farklı olması gerektiğini iddia etmenin yeterli olmayacağını fark ettim. Asıl kavganın gerçek dünyanın tasvirlerinden hangisinin doğru ya da daha doğru yahut daha makul ya da daha kullanışlı olduğunu nasıl bilebileceğimiz üzerine yapılan kavga olduğunu fark ettim. Benim ve diğerlerinin entegre, karmaşık bütünler olarak toplumsal süreçlere ilişkin analizlerimize devam edebilmemiz için epistemolojik meselelerle boğuşmam gerekiyordu. Bu epistemolojik tartışmaların toplumsal gerçekliğin farklı tasavvurlarını ima ettiklerini hiçbir zaman gözden kaçırmaksızın, dikkatimi gittikçe artan bir biçimde epistemolojik meselelere yönelttim.

Bunların tamamını entelektüel manada faydalı işler olarak gördüm. Bu iki ön kabulü kullanarak, birçok eski tartışmayı yeniden yorumlayabileceğimi, bana göre aslında günümüz gerçekliğine ışık tutacak önemli ve yeni türde veriler toplayabileceğimi fark ettim. Bilhassa, toplumsal gerçekliğe bakmanın bu gözden geçirilmiş yolu, mevcut dünya-sistemimiz kadar yakın gelecekte halef dünya-sistemi (ya da sistemleri) oluşturmak için yapmak zorunda kalacağımız tarihsel tercihleri de açıklığa kavuşturdu. Dünya-sistemler analizi, somut meselelere çok çeşitli açılardan yaklaşmamı mümkün kıldı, ancak her zaman işin sonunda tüm parçaların birbirine uyduğu bir yolla. "Hakikati görmemi" sağlayan dünya-sistemler analizi değil. Dünya-sistemler analizi, daha ziyade, toplumsal gerçekliğin akla yatkın yorumları olarak kabul ettiğim şeyi, siyasal ve ahlaki kararlar alırken hepimiz için daha yararlı olduğuna inandığım yollarla yapmamı sağladı. Ayrıca uzun ömürlü yapılar ile son zamanlarda sözüm ona "küreselleşmeye" ilişkin yazılan devasa miktardaki yazıda olduğu gibi yeni olanın ne olduğu hakkındaki

moda kuramlarda düzenli olarak somut hale getirdiğimiz anlık ifadeler arasında ayırım yapmamı sağladı.

Enerjimi bir kapitalist dünya-sistem olduğunda ısrar ettiğim modern dünya-sistemin tarihsel işleyişinin ve gelişiminin tarif edilmesine hasrettim. Kurumsal dayanaklarını, tarihsel kökenlerini ve neden sistemik bir kriz ve yeni bir düzene kaotik geçiş aşamasında olduğunu düşündüğümün nedenlerini ortaya koymaya çalıştım. Bu kapitalist dünya-sistemin başlıca kurumsal yapılarının –Kondratiev dalgaları, meta zincirleri, geliri birleştiren hane halkları, devletlerarası sistem ve hegemonik çevrimler ile jeokültür- analitik tasvirlerini elde etmeye çalıştığım kadar ulusal kalkınmanın ve kalkınmacılığın açıklayıcı bir model (modernleşme kuramı) olarak neden yanıltıcı olduklarının da ayrıntılı bir eleştirisini yapmaya çalıştım.

Dünya sistemi çoğu zaman denge varsayımlarının ve uzlaşma kuramlarının tahayyüllerini akla getirir. Bu aslında zihnimdekine en uzak şey. Esasen sistemler hakkındaki en ilginç şey, tümünün de kurumsallaştırarak sınırlamaya çalıştıkları yarıklara sahip olmalarıdır. Georg Simmel, Lewis Coser ve Max Gluckman uzun zaman önce bu iddiayı dile getirdiler. Ancak sistemlerin kendi içsel çatışmalarını ortadan kaldırmada, hatta bunları yıkıcı biçimler almaktan alıkoymada bile her zaman başarısız oldukları da aynı düzeyde doğrudur. Bu anlayış, Karl Marx külliyyatının bize kalan başlıca mirası olmayı sürdürüyor.

Ancak son yirmi otuz yılda hep beraber oldukça açık bir biçimde farkına vardığımız gibi, herhangi bir tarihsel sistemde birden çok yarıklık vardır. Bu yüzden modern dünya-sistemdeki başlıca yarıkların hangileri olduğunu, bunların birbirlerinden nasıl ayrıldıklarını, birbirleriyle nasıl ilişkilendiklerini ve her yarığın bir diğerinin etkilerini nasıl sınırladığını analiz etmeyi denemeye enerji harcamaya başladım. Modern dünyamızın başlıca beş yarığı olduğunu düşündüğüm unsurları birbirinden ayırmak için çabaladım: ırk, ulus, sınıf, etnik köken ve cinsiyet.

Son olarak, hepimizi en çok ilgilendiren soruya döndüm: Ne yapmalı? Bu konudaki fikrimi “direniş, umut ve aldanma” kelimeleriyle ifade ediyorum. Bu üç kelime bana modern dünya-sistemin sistem karşıtı hareketleri olarak adlandırdığım şeyin hikâyesini anlatır. Bu hareketlerin hikâyeleri ile daha geniş jeopolitik tertibatı olduğu kadar, hem gerçekliği hem de gerçekliğe ilişkin arzularımızı tarif etmek için olgunlaştırdığımız siyasal kavramları ilişkilendirmeye çalışıyorum.

Dünya-sistemler analizi olarak adlandırdığım [entelektüel] duruş üzerine düşünmeye yönelmeden önce, etnik kökenle kast edilenin ne olabileceği sorusuyla cebelleştim. Frantz Fanon’un heyecan verici ve etkili yazılarını anlamaya

çalıştım. “Liberal bir toplumdaki radikal entelektüellerin” doğru siyasal tavırları konusunda 1968’den sonuçlar çıkarmaya çalıştım. Afrika’ya yönelik erken dönem ilgimi, bir bütün olarak modern dünya-sisteme yönelik sonraki çalışmalarım içine yerleştirmeye gayret ettim. Ve ilk kez *Modern Dünya-Sistem*’in girişinde bilginin yapılarına ilişkin sorunlarla yüzleşmeye çabaladım.

Okumaya, gözlemeye, analiz etmeye ve yazmaya devam ettikçe, entelektüel çabamın yinelenen ve temelde yatan temalarının neler olduklarını, benim için açıklama getirmesi en zor soruların hangileri olduğunu fark eder oldum. Böyle dört tema öne çıktı. Bunların ilki açıkça, hepimizin ısrarla yapmayı sürdürdüğü tikel değerlendirmelerden kaynaklı iddialara karşı kendimizi keşfine izinli kıldığımız evrensel uğraşlara verilen ağırlıktır. İnsanın kendi görüşlerini evrensel olanın ifadeleri, diğerlerinin görüşlerini ise muhtelif tikelerin çok sayıdaki ifadelerinden biri olarak kabul etmesi her zaman kolay olanıdır. Ancak eğer benmerkezci evrenselcilik Scylla ise benmerkezci fark, yani her toplumsal ifadenin, her akademik iddianın, her dünya kavrayışının eşit derecede geçerli/yararlı/etkili olduğu ve ne entelektüel ne de ahlaki ayrımların bir öneminin olmadığı iddiası ise Charybdis’tir.⁴ İki ihtimal de son derece makul, son derece demokratik bir dünyayı ortaklaşa analiz etmenin, kavramanın ve ona doğru yol almanın imkânını ortadan kaldırmak anlamına geliyor.

Güncelliğini koruyan ikinci mesele ise gerçek dünyanın gerçekliği ile bizim gerçek dünyanın gerçekliğine ilişkin algımız arasındaki ilişkidir. Yeni bir soru olmasa da geçtiğimiz on yılların asli tartışmalarından biri olmuştur. Yine kendi zihnimde benim duruşum oldukça açıktır. Bizim akademik gözlemlerimizin nesnesi olan bir gerçek dünya vardır. Aksi halde, gerçek dünya hakkında yazma zahmetine neden giriliyor olsun ki? Her halükârda hepimiz her gün bu gerçek dünyada yaşıyoruz ve yaptığımız her şeyde onu hesaba katmamız gerektiğinin tümüyle farkındayız. Eğer bunu yapamıyorsak, mütemadiyen karşımıza çıkarılan sorunlarla gerektiği gibi baş edemiyor oluşumuz manasında bize “psikozlu” denir. Diğer yandan bu gerçek dünyayı sadece bir çift gözlük camıyla görüyormuşçasına algıladığımız ve bu camların kesiliş biçiminin gördüğümüzü düşündüğümüz şeyi büyük oranda belirlediği benim için aynı düzeyde açık. Söz konusu gerçekliğin toplumsal olarak inşa edildiğini söylemek bana göre tartışma götürmez, yeter ki bu inşanın gerçekten toplumsal -yani bireysel değil de ortaklaşa- olduğunu hatırlayalım. Ancak aynı şekilde gerçek bir dünyanın var olduğunda ve onu sadece taktığımız toplumsal gözlüklerle görebildiğimizde ısrar etmek ciddi bilginler için süreklilik arz eden bir açmaz yaratır. Bu kabul, gözlüklerimizin bakışımızı nasıl bozduğu ve ışığın kırılmasının kalitesini nasıl geliştirebileceğimiz üzerine sürekli düşünmeyi gerektirir. Kendi üzerimize düşündüğümüz her sefer, aynı çelişkiyle karşı karşıyayızdır. İşte beni epistemolojik meseleleri analizlerimin merkezine yerleştirmeye sevk eden de bu açmazdır.

Yine yeni olmayan, tekrar edilen üçüncü tema, entelektüel analizin siyasal eylemle ilişkisi, yani kadim kuram ve praksis meselesi olmuştur. Burada bir çatışma görmediğimi zaten ifade etmişim. Tam tersi! Ancak tekrar etmek gerekirse, bunları uzak durulması gereken tehlikeli kıyılar olarak görüyorum. Bir tarafta bilimselliğin göstergesi farz edildiği yaygın bir biçimde dile getirilen slogan olan yanlış tarafsızlık iddiası durur. Diğer tarafta ise akademisyenin siyasal bir otoriteye, devletin ya da siyasal partilerin otoritesine siyasal bağlılık gerekçesiyle teslimiyeti durur. Bana göre akademisyenin görevi genel kabul gören doğruları siyasal ve entelektüel olarak alt üst etmektir, ancak söz konusu alt üst edişin toplumsal olarak faydalı olması, bunun gerçek dünyayı elimizden geldiğince kavramaya ve anlamaya dönük ciddi bir çaba olmasına bağlıdır.

Son tema, dünyanın süregiden yapılara sahip olduğu ve sürekli olarak değişmekte olduğu olgusunun nasıl tek bir analiz çerçevesine yerleştirileceğidir. Bu elbette güncelliğini koruyan ve benim başından beri dikkat kesildiğim ikinci bir epistemolojik meseledir. Bu, bir çözümünün olduğuna diğer insanları ikna etmenin zor olduğu bir mesele. Çoğumuz, ifadelerini az çok sonsuza kadar geçerliliklerini koruyacak hakikatler biçiminde ya da emsalsiz durumların tasvirleri olarak dile getirir. Ancak hiçbir durum emsalsiz olarak tarif edilemez, zira söz konusu durumu tarif etmede kullandığımız kelimeler daha geniş grupların, dolayısıyla süreklilik arz eden istikrarlı yapıların ortak özelliklerinin teşkil ettiği kategorilerdir. Ayrıca aynı zamanda hiçbir hakikat sonsuza kadar geçerliliğini koruyamaz, çünkü dünya hiç kuşkusuz kaçınılmaz ve sonsuz bir biçimde değişmektedir. Esasen bünyelerinde kendilerini yeni yapılara/kategorilere dönüştürecek süreçleri taşıyan geçici olarak yararlı olan yapılarla/kategorilerle çalışmak zorundayız.

Yazdığım zaman boyunca ileri sürdüğüm görüşlerde epey tutarlı olduğuma inanıyorum. Yine de siyasal ve entelektüel gelişimimde üç dönüm noktası olduğunu kabul etmek zorundayım. Zaten dile getirmiş olduğum ilki, örgütsel tarihi boyunca solun başına bela olan -ikinci ve Üçüncü Enternasyonaller arasındaki savaşım- meselelerle mücadelemdi. İkincisi, esasen ve öncelikli olarak Avrupa'nın hüküm sürdüğü dünyada yapılan ve kapitalist dünya-ekonomisinin devam eden kutuplaşmasını dikkate almayan Enternasyonaller tartışmasını, doğru bağlamına oturtmamı sağlayan Afrika ve ulusal kurtuluş hareketleri ile karşılaşmamdı. Üçüncüsü ise, doğrudan Columbia Üniversitesi'nde yaşadığım ve liberalizmin inatçı yanlısalarının ve sistem karşıtı hareketlere ilişkin toz pembe bakışın düşüncemden kazınmasına yardım eden 1968 dünya devrimiydi. 1968 devrimi aklımı başıma getirdi.

Elbette tüm bu zaman zarfında yararlı şeyler öğrenmiş olduğumu ve bu nedenle kaçınılmaz olarak görüşlerimin kimi önemli bakımlardan tekâmül etmiş olduğunu umut ediyorum. Bunu yardımsız yapmadım. Marx, Freud, Schumpeter ve Karl

Polanyi'ye eksilmeyecek bir entelektüel borcum olduğunu kabul ediyorum. Kişisel olarak tanıdığım ve oldukça kapsamlı bir biçimde okuduğum kişiler arasında (paralel bir akıl yürütme biçimini derinleştirmek yerine) akıl yürütme biçiminin değişmesinde en çok etkisi olan üç kişi Frantz Fanon, Fernand Braudel ve Ilya Prigogine olmuştur. Kuşkusuz üzerimdeki etkileri de bu kronolojik sırayla vuku bulmuştur. Fanon benim için modern dünya-sistemde dışlanan kişilerin, kendilerinin de bir sesi, bir bakış açısı ve sadece adalete değil ama entelektüel olarak takdir edilmeye dönük bir taleplerinin olduğu konusundaki ısrarlarının doruk noktasıdır. Beni zamanın ve mekânın toplumsal inşasının asli önemi ve bunun analizlerimiz üzerindeki etkisi hakkında bilinçlendiren Braudel'den başkası değildi. Prigogine ise beni kesinliklerin olmadığı ama bilginin var olmayı sürdürdüğü bir dünyanın olası tüm sonuçlarıyla yüzleşmeye sevk etti.

Dünya-sistemler analizinin bir kuram değil de görmezden gelinen meselelere ve yanıltıcı epistemolojilere karşı bir protesto olduğunu iddia etmiştim. Entelektüel değişim için bir çağrı, aslında kitaplarımdan birinin başlığında da dile getirdiğim üzere on dokuzuncu yüzyıl sosyal bilimlerinin ön kabullerini "düşünmemek" için bir çağrıdır. Entelektüel olduğu kadar siyasal olan ve olması gereken bir görevdir, çünkü -ısrar ediyorum- hakikat arayışı ve iyilik arayışı bir ve aynı arayıştır. Weber'in kast ettiği manada temelde rasyonel olan bir dünyaya doğru hareket edeceksek, entelektüel ve siyasal zorlukları görmezden gelemeyiz. Ve bunları tek tek hava geçirmez muhafazalara yerleştirip ayıramayız. Ancak zorlanarak da olsa her birine daha çok yaklaşmak üzere eşanlı olarak ileriye doğru hareket ederek mücadele edebiliriz.

Sonnotlar

¹ Bu yazı, <https://www.iwallerstein.com/intellectual-itinerary/> adresinden alınarak çevrilmiştir. Yazının sonunda bu metnin *The Essential Wallerstein* (New Press, 2000) kitabının giriş makalesinin çok az değiştirilmiş hali olduğu belirtilmektedir.

² *Langue de bois* karşılığı kullanılmıştır; apaçık olanı gizlemeye dönük belirsiz, soyut ve ağdalı dil, çn.

³ Türkçe'ye genel olarak "dünya sistemi" olarak çevrilen *world-system* kavramı, Wallerstein'in kavramsal çerçevesine uygun olduğu (kast edilenin esasen bir dünya olduğu) düşüncesiyle "dünya-sistem" ifadesiyle karşılanmıştır, çn.

⁴ Yunan mitolojisinde Scylla altı başlı bir deniz canavarı, Charybdis ise aşılması imkânsız bir girdaptır. Deyim, çok dar bir geçidin iki yanında Scylla ve Charybdis ile karşı karşıya kalan denizcilerin açmazını ifade eder, çn.